

Efter denna centrala del av boken kommer Bengt Jonsells botaniska kommentar, där en kort inledning om det farmakologiska systemet och om principerna för arbetet med textens växter följs av ett avsnitt i vilket växtlistan i *Clavis* så långt detta låter sig göras har kompletterats med nutida vetenskapliga namn. Denna del följs av Bengt I. Lindskogs motsvarande bidrag: en inledande uppsats behandlar kortfattat principer för sjukdomsbeteckningar genom tiderna, från antikens Grekland, via Linné och hans tid (där läsaren bland annat påminns om att Linné visserligen satte upp ett system även för sjukdomar, men däremot inte införde någon ny terminologi), och fram till våra dagar. Här kan noteras, att eftersom Linnés text är helt inriktad på patologi är även denna uppsats strikt begränsad till detta område; ingenting sägs sålunda om den anatomiska terminologins utveckling, Vesalius nämns till exempel över huvud taget inte (Detta påpekande skall dock inte alls uppfattas som kritik från min sida; Lindskogs redogörelse är, så vitt jag kan bedöma, fullt tillräcklig i detta sammanhang.). Medicinska eller medicinskt relevanta ord och begrepp i *Clavis* förklaras sedan i en ordlista omfattande cirka sex sidor.

Avslutningsvis återges, som ytterligare hjälp att förstå texten, tidigare utgivna föreläsninganteckningar från en väsentligt senare period i Linnés liv än de tidigare utgivna *Lachesis naturalis* respektive *Diaeta naturalis*. Det handlar här om anteckningar av den tjugoårige studenten, sedermera biskopen i Karlstad, Olof Bjurbäck, som i övrigt tycks ha intresserat sig mer för filosofi än för medicin, men som hört Linné föreläsa över dietetik hösten 1771, alltså bara fem år efter att *Clavis* tryckts. Bjurbäcks anteckningar återges här i Gunnar Brobergs transkription och med en kort inledning av densamme.

Som påpekas av Gunnar Broberg redan i bokens inledning, har Linnés levnadstecknare under de senaste hundra åren brukat förbigå *Clavis* med tystnad, vilket samtliga här inblan-

dade gjort en betydande insats för att kompensera. Man gör mesta möjliga av en skiss till ett system som aldrig slog igenom, och denna bok kommer på så vis att säga en hel del om Linné, om hans speciella sätt att se på världen, om delar av den samtida medicinen; allt detta är mycket värdefullt även om det kan finnas anledning att anta att Linné stundom kan ha lidit av bristande självkritik och att just *Clavis* kanske borde ha fått stanna ytterligare en tid i hans anteckningar (i vilket fall det förmodligen ändå hade blivit utgivet förr eller senare i samband med något jubileum).

Sammanfattningsvis får man intrycket att till motto för hela denna bok kunde ha tagits det omdöme av Sten Lindroth, som citeras av Broberg: "Att verkligen förstå Linnés *Clavis medicinae* är knappast möjligt. Det var heller inte meningen."

Urban Örneholm

Mirabeau, *Erotika Biblion*, Édition critique avec introduction, notes et variantes par Jean-Pierre Dubost, Libre pensée et littérature clandestine, 36 (Paris: Champion, 2009). 192 s.

Honoré Gabriel Riqueti, mera känd som greve Mirabeau (1749–1791), har gått till eftervärlden som en av den franska revolutionsepokens mest dynamiska och färgstarka ledare och talare. Hans livsföring var hektisk, på gränsen till självförbrännande. Under sin relativt korta levnad, som sammanföll med en av historiens mest dramatiska perioder, kom han att spela en avgörande roll för det politiska skeendet. Han kritiserades för sitt habila manövrerande mellan motsatta läger, och även hans moraliska vidlyftighet ådrog honom fiender. Han dömdes till döden för att ha enleverat den 22-åriga Sophie de Ruffey, bortgift med den 49 år äldre markisen de Monnier. Domen upphävdes men han fick i stället finna sig i ett tre och ett halvt

år långt fängelsestraff på fästningen Vincennes i Paris. Mirabeaus egen far, fysikern Victor Riqueti, markis av Mirabeau, hade hos kungen utbett sig det *lettre de cachet* som krävdes för att få sonen arresterad. Blott 42 år gammal dog han en "naturlig" död, efter att ha drabbats av ett slaganfall mitt under ett tal i nationalförsamlingen. Om han levtt ytterligare några år är det väl inte osannolikt att han i stället hade fallit offer för Robespierres skräckvälde.

Upprepade fängelsevistelser tvingade "den adlige överlöparen", som han emellanåt kallas i äldre historieskrivning, att till omväxling med sin vanligtvis synnerligen utåtriktade livsstil utveckla en annan sida av sin begåvning, nämligen skrivandet. Hans författarskap imponerar genom sin elegans, sin bredd och sin tanke-skärpa. Hans kärleksbrev till Sophie, även de skrivna i fängelset, har senare publicerats. Förutom politiska traktater mot despotismen och de godtyckliga fängelsestraffen, en avhandling om vaccination, en kortfattad fransk grammatik och översättningar av bland andra Tacitus, Tibullus och Boccaccio skrev han en serie libertinska berättelser och en studie över sexualiteten, som han gav den gåtfulla titeln *Erotika Biblion*. Det är en bedrift i sig att ha lyckats få en skrift i ett så utmanande ämne godkänd av censuren under de sista, febriga åren av *l'ancien régime* – boken utkom i sin första upplaga år 1783. Manuskriptet sändes till tre olika förläggare i Neuchâtel, som lär ha låtit trycka det samtidigt för att fördela riskerna.

Den föreliggande editionen, som utförts med stor noggrannhet, bygger i första hand på originalutgåvan och vissa av de anteckningar av bibliofilen Auguis som finns i det exemplar av denna som nyligen förvärvats av Bibliothèque Nationale de France. Ur Mirabeaus eget manuskript, som förvaras på det franska utrikesdepartementet, har utgivaren hämtat ett stort antal strykningar, som återges som varianter, samt ett oavslutat och tidigare ej utgivet kapitel. Editören, Jean-Pierre Dubost, är professor i allmän och jämförande

litteratur vid Université Blaise Pascal i Clermont-Ferrand. Han påpekar i sitt förord att Mirabeau egentligen inte var någon pionjär när det gäller själva ämnesvalet. Det nya var snarare författarens osedvanliga lärdom och hans förmåga att blanda allvar och lättsinne, saklighet och satir. Erotiken, kärleken och sexualiteten hade setts som värdiga ämnen för filosofiska diskussioner redan av Platon, i dialogen *Symposion*, och återupptogs i renässansens Italien bland annat av Aretino i *Ragionamenti*. 1700-talets franska *libertinage*, som från början innebar ett ifrågasättande av hävdvunna tankemässiga och politiska konventioner, blev efter hand en beteckning på moralisk frigjordhet. Både den världsliga och den andliga censuren vakade över de författare som gick för långt i fråga om sexuell frispråkighet. Markis de Sade ådömdes sammanlagt 32 år i fängelse och mentalsjukhus för sina extremt osedliga och blasfemiska skrifter. Sade och Mirabeau sammanstrålade som fångar på Vincennes, dock utan att sympatisera, trots att de var släkt genom sina fruar. Föga salongsfärdiga tillmälen som *giton* ('glädjegosse') respektive *monstre* lär ha brukats. Till skillnad från Sade, som i sina böcker gärna blandar fakta och fiktion, valde Mirabeau att hålla i sär dessa genrer genom att skriva dels en svit libertinska dikter och romaner som *Ma conversion ou le libertin de qualité*, dels det föreliggande verket, *Erotika Biblion*. En möjlig tolkning av namnet är att det helt enkelt åsyftar en bibliografisk genomgång av "böcker som handlar om kärlek".

Liksom exempelvis Crébillon den yngres *Les égarements du cœur et de l'esprit* och *Le sophia*, Boyer d'Argens *Thérèse philosophe* och Choderlos de Laclos *Les liaisons dangereuses* brukar *Le libertin de qualité* räknas till de mera betydande arbetena inom den libertinska genren. *Erotika Biblion* har i sin tur jämförts med Voltaires *Dictionnaire philosophique*, både för sin oförskräckthet och för sin eleganta ironi. Den grekiska titeln leder förstås tankarna till Bibeln, och Mirabeau visar

sig riktigt nog äga god kännedom om erotiskt utmanande inslag i Den heliga skrift. Man möter även återklanger från Erasmus anekdoter och från Tommaso Campanellas och Cyrano de Bergeracs utopier samt från mera esoterisk litteratur i ämnet som Antonio Beccadellis *Hermaphroditus*. Boken kan också sägas föregripa den tyske filosofen och bibliotekarien Friedrich Karl Forbergs encyklopediska *De figura Veneris*. Mirabeau behandlar i elva löst sammanfogade kapitel en mängd mer eller mindre avvikande beteenden och bisarra sedvänjor som han skaffat sig kunskap om genom att studera litteratur om historiskt och geografiskt avlägsna miljöer. Men hans studie präglas på inget sätt av den erotiska besatthet och dragning till perversion som utmärker den "gudomlige" markis de Sades skrifter. Med sin distanserade ton är den snarare att betrakta som ett belägg bland andra för författarens överblick och beläsenhet och för hans intresse för "kuriosa". Man får också åtskilliga prov på hans omfattande kunskaper i de klassiska språken.

Varför skrev Mirabeau *Erotika Biblion*? Dubost kan visa att han hämtat åtskillig information både från *l'Encyclopédie* och från Buffon, som han kallar "århundradets störste man". Hans främsta strävan tycks ha varit att åstadkomma ett vetenskapligt arbete. Han förväntade sig att detta skulle hjälpa honom att undgå censuren. Det kunde behövas, för de ämnen han behandlade var klart provocerande. Till dem hörde omskärelse, onani, sodomi, lesbianism, hermafroditism, nymfomani, grekers och romares badvanor och zoofili.

En av Mirabeaus huvudteser är att anti-kens, i synnerhet den grekisk-romerska och den bibliska världens, människor inte stod över hans egen tids i fråga om moral och goda seder. Tvärtom finner han att de med stor uppfinningsriktighet hängav sig åt varjehandas utsävningar. Bakom de katalogartade beskrivningarna skymtar en konsekvent ideologisk hållning hos författaren, som går stick i stäv med den som förkunnades av en samtida som

Rousseau. För att skapa ett lyckligare samhälle behöver man inte som denne gå omvägen via avskaffande av ojämlikhet och ägande. Mirabeau är hedonist, han hyllar på ett okomplicerat sätt njutningen och den erotiska energin som livsprinciper med vars hjälp det är möjligt att slå en bro mellan fysiologiskt och politiskt. Det rör sig också i hög grad om en antiklerikal satir.

Om man vill förstå författarens egentliga drivkrafter måste man förstås även ta hänsyn till trivialare ting som publikens önskemål och önskan att sälja stora upplagor. 1700-talets speciella tolkning av begreppet "filosofiska böcker" är också en viktig förklaringsgrund. Filosofi uppfattat som "fritänkeri", ett kritiskt förhållningssätt till politik och religion, kom även att innefatta moralisk frigjordhet. Därför finner man filosofiska inslag även i tidens mest skabrösa skrifter, liksom uttalat erotiska hos "filosoferna". Fritänkarna fann snart att pornografin fungerade som ett oöverträffat medel för samhällskritik. Mot denna bakgrund skriver Robert Darnton: "It no longer seems so puzzling that Mirabeau, the embodiment of the spirit of 1789, should have written the rawest pornography and the boldest political tracts of the previous decade." (*The forbidden best-sellers of pre-revolutionary France*, New York & London 1995, s. 21.) De båda genrererna representerade så att säga var sin ytterlighet, båda lika utmanande och "farliga" för det bestående. *Libertinage* och *liberté* var delvis överlappande termer. Därigenom utövade de också en särskild lockelse på både författare och läsare.

En privat, mera "freudiansk" bevekelsegrund står i Mirabeaus fall säkert att finna i en osedvanligt förtryckande fadersgestalt. Att fadern, om än med de bästa avsikter, hindrade honom från att följa sitt hjärtas böjelse och till och med aktivt bidrog till hans internering måste i högsta grad ha underblåst det trotsiga frihetsbehov författaren oupphörligt manifesterar.

Erotika Biblion anknuter till en genre – den libertinska – som i princip försvann med

franska revolutionen och "moralens" återupprättande. Att kalla boken "pornografisk" vore enligt Robert Darnton anakronistiskt, eftersom detta adjektiv snarast återspeglar ett 1800-talsmässigt synsätt (*ibidem*, s. 87). Men det är, som han likaledes anför, egentligen knappast möjligt att skilja 1700-talets olika typer av erotisk litteratur, antiklerikala stridsskrifter och "filosofiska böcker" från vad vi kallar pornografi. Och Darnton klassificerar faktiskt själv Mirabeaus tidigare nämnda skrifter, liksom en annan "omoralisk" bok av hans hand, *Le rideau levé ou l'éducation de Laure*, som pornografiska. Termen lanserades för övrigt redan under Mirabeaus livstid, i titeln på Restif de La Bretonnes roman *Le pornographe* (1769). Hur som helst står det klart att *Erotika Bibliion* länge kom att föra en skuggtillvaro. De upplagor som följde efter författarens död stötte på varjehanda svårigheter: vissa uppfördes på index, andra brändes på bål eller förintades i eldsvådor. En form av erkännande kom först när Apollinaire, som hade ett särskilt gott öga till detta slags litteratur och för övrigt också profetiskt proklamerade att Sades skrifter skulle komma att spela en viktig roll under 1900-talet, år 1910 ombesörjde en nyutgåva av verket, försedd med noter, i serien "Les maîtres de l'amour".

Jean-Pierre Dubost utgav år 2007 arbetet *Le libertinage et l'histoire: politique de la séduction à la fin de l'Ancien régime*. Det ter sig följdriktigt att han önskat följa upp och illustrera sin forskning både med en nyedition av *Ma conversion ou le libertin de qualité* (i *Romanciers libertins du XVIIIe siècle*, Paris 2005, s. 975–1072) och med den här anmälda textutgåvan, när man betänker att man just i Mirabeaus gestalt finner ett av de bästa exemplen på personlig och politisk frihetssträvan förenade hos en och samma person, under det franska enväldets avslutande decennium.

Sven Björkman

Anders Mortensen (red.), *Litteraturens värden* (Eslöv: Symposion, 2009). 352 s.

Antologin *Litteraturens värden* kan på ett sätt betraktas som en pendang till en genomgripande inomvetenskaplig granskning av litteraturens, och därmed också det litteraturvetenskapliga studiets, värde(n) och funktionsbestämningar. Har litteraturen ett särskilt värde eller bör man snarare tala om litteraturens värden? Hur realiseras litteraturens värde eller värden? Antologin kan följaktligen betraktas som ett inlägg i den diskussion i vilken Magnus Perssons *Varför läsa litteratur?: om litteraturundervisningen efter den kulturella vändningen* (2007), Torbjörn Forslids och Anders Ohlssons debattskrift *Hamlet eller Hamilton: litteraturvetenskapens problem och möjligheter* (2007) och Hanne-Lore Anderssons avhandling *Doxa och debatt: litteraturvetenskap runt sekelskiftet 2000* (2008), utgör symptomatiska inlägg. Denna vetenskapliga introspektion är på intet sätt en exklusivt svensk företeelse utan avspeglar sig internationellt i titlar som Mikita Brottmans *The Solitary Vice: Against Reading* (2008), Francine Proses *Reading Like a Writer* (2006), Mark Edmundsons *Why Read?* (2004), Harold Blooms *How to Read and Why* (2000) och antologier som *Why Literature Matters: Theories and Functions of Literature* (1996).

Litteraturens värden har emellertid den uttryckliga ambitionen att vara mer än ett debattinlägg. Antologin vill utgöra en introduktion till det mångfasetterade forskningsfält som ibland kallas "Money and Culture". Forskningsfältet, som tar upp sambanden mellan litteratur och ekonomi, estetik och pengar, utgår från en av 1700-talets paradigmatiske förvandlingar: den dikotomisering av estetiska och materiella värden som äger rum under 1700-talets andra hälft. Till forskningsfältets pionjärverk räknas Howard Caygills Kantstudie *Art of Judgment* (1989) och John Guillorys *Cultural Capital: The Problem of Literary Canon Formation* (1993). En av poängerna med forskningsfältet är att frigöra sig från tidigare marxistiska studier av